



Pravděpodobně má kořeny v jihoevropské tradici obdarování se speciálními chleby – eulogiemi.

Věřilo se, že k večeři by si měl sednout sudý počet lidí. Lichý pak byl počet pokrmů – 5 nebo 7 u sedláků, 9 v případě obyčejné šlechty a 11 nebo 13 v případě vysoké šlechty. V současnosti bývá 12 pokrmů, což má symbolizovat 12 apoštolů. Pokrmy se liší podle regionů. Velmi dobře to lze pozorovat v Dolním Slezsku, kde se střetávají různé regionální vlivy. Na stolech se tak objevuje: barszcz z uszkami (polévka z červené řepy s charakteristicky tvarovanými taštičkami z těstovinového těsta plněnými nádivkou ze sušených hub), polévka ze sušených hub, pierogi (opět taštičky z těsta, ale jiného tvaru) s rozmanitou nádivkou, hrách se zelím nebo zelí s houbami, kapr po židovsku (kapr v rosolu s rozinky), kutia (kuřa) nebo makietki (těstoviny s mákem, rozinkami apod.), sladké pečivo - např. makowiec (maková buchta) a perník, k tomu kompot ze sušeného ovoce a další pokrmy z ovsá, lněného semínka a také ryby v mnoha podobách.

Štědrý večer byl zvláštní. Věřilo se v možnost kontaktu se zemělymi a v neobvyklou aktivitu nadpřirozených sil. Lidé se také v tento den pečlivě starali o zvířata, která měla přesně o půlnoci promluvit lidským hlasem. Aby o hospodáři neřekla něco nehezkého a také na důkaz vděčnosti za celoroční práci, krmila se hospodářská zvířata tím, co zbylo ze štědrovečerní hostiny, a do misek a koryt se jim dávala oplatka.

Den Božího narození – první den svátků – se tráví s nejbližšími příbuznými v atmosféře koncentrace, klidu a vážnosti. Lidé se zdrželi veškerých domácích a hospodářských prací. Nesmělo se dívat do zrcadla ani se česat.

Po celou vánoční dobu až do svátku Tří králů (6. ledna), a dokonce do dne Uvedení Páně do chrámu (2. února), bylo běžným zvykem zpívání **koled**, **pastýřských koled** (pol. *pastoralka*), **vánočních písní** a **putování skupin koledníků dům od domu**. Převážně to byla mládež a chudí studenti převlečení za různé masky, mezi nimiž nemohl chybět čert, smrt s kosou, Herodes a anděl. Koledníci tradičně za svá vystoupení dostávali skromnou odměnu od hospodáře.

Dnes už mnoho kdysi populárních zvyků zmizelo a některé se dochovaly pouze ve zlomkové podobě. Pro Dolní Slezsko je příznačné prolínání tradic mnoha regionů Polska a dokonce Evropy. Často lze v jediném domě pozorovat vlivy z regionu Kresy Wschodnie (východní oblasti Polska připojené po druhé světové válce k Sovětskému svazu) a tradice charakteristické pro Slezsko a Velkopolsko.

Projekt Zahrady živé kultury – ochrana společného dědictví polsko-českého pohraničí

je spolufinancová Evropskou unií z prostředků Evropského fondu pro regionální rozvoj v rámci Operačního programu přeshraniční spolupráce ČR–PL 2007–2013



Vydala Správa Krkonošského národního parku v roce 2012.
Text: © L. Dušek, M. Koziol, Grafická úprava: R. Etrych
Foto: © Krkonošské muzeum Správy KRNAP ve Vrchlabí
© Muzeum Ceramiki w Bolesławcu, Anna Puk
Vytisknuto na recyklovaném papíře.

© 2012, Správa Krkonošského národního parku,
Dobrovského 3, 543 01 Vrchlabí
ISBN: 978-80-87706-11-4



VÁNOCE



SPRÁVA KRKONOŠSKÉHO NÁRODNÍHO PARKU

www.krnapp.cz

112



SOS

150



HASIČI

155



LÉKÁR

158



POLICIE

1210



HORSKÁ SLUŽBA (CZ) / GOPR (PL)

(+48) 985 nebo 601 100 300



EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ

EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ / EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

PRÉKRACUJEME HRANICE / PRZEKRACZAMY GRANICE

CZ PL C13 / Cel 3 2007. 2013



EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ / EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PRÉKRACUJEME HRANICE / PRZEKRACZAMY GRANICE

Projekt Zahrady živé kultury - ochrana společného dědictví polsko-českého pohraničí je spolufinancován Evropskou unií z prostředků Evropského fondu pro regionální rozvoj v rámci Operačního programu přeshraniční spolupráce ČR - PL 2007-2013.



VÁNOCE

Vánoční zvykoslovný cyklus začínal tzv. Adventem (z latinského adventus-„příchod“), v teologickém smyslu očekáváním narození Ježíše Krista a též příchodu Mesiáše.



Vánoční zvykoslovný cyklus začínal tzv. Adventem (z latinského adventus-„příchod“), v teologickém smyslu očekáváním narození Ježíše Krista a též příchodu Mesiáše. Během čtyřdenního období Adventu, mezi první adventní nedělí a západem slunce na Štědrý večer, se v **Krkonosích** a **Podkrkonoší** konala řada lidových zvyků, obyčejů a obřadů, které vrcholily právě 24. prosince.

Tradice, nesoucí s sebou dědictví předkřesťanských dob, byly prostoupeny lidovým pojetím víry místních horalů a hospodářů. Mnohé z nich neskrývají určitou porci humoru, nebo jsou naopak zahaleny rouškou tajemna.

V období příprav na „vánoční hody“ probíhaly **barborské** a **mikulášské trhy**. Chodila Barbora (5. prosince), která nadělovala dětem a pobízela je k molitbě. Za Barboru se obvykle přestrojila starší žena z rodiny nebo dorostlá dcera. Chození s Mikulášem o den později bývalo velice hlučné. Celá tlupa s čerty i anděly chodila po vesnici, nahánějí pekelným křikem hodně strachu, ale hodným dětem Mikuláš naděloval dárky (peníze, jablka, slívky apod.).

Za adventních večerů se **ženy scházely „na přádky“**. Během přástek se o pauzách předčítalo z knížky, vyprávěly se smyšlené i skutečné příběhy, žertovné i vážné, a zpívaly se lidové i kostelní písně. Posledním dnem v předvánočním čase mimořádného významu byl **svátek sv. Lucie** (13. prosince) související s oslavou ženy. Lucie byla také patronkou předení, na její svátek se nesmělo příst, a která z žen tento zákaz porušila, byla právě maskami Lucek ztrestána.

Před samotným Štědrým večerem je pro Krkonoše a Podkrkonoší specifická **dlouhá noc**. Ten večer se uklízelo, pekly koláče, štědrovnice a křehtíky, strojil stromeček, dokončovalo se stavění betléma. Střídmost v zábavě, jídle



pítí, která panovala v Adventu, se o **Štědrém večeru** změnila v hojnost pokrmů. Jídlo se připravovalo z plodin, o kterých se věřilo, že mají magickou a ochrannou moc. Nadílku obstarával v české části Krkonoš **Krystylle-Ježíšek**, nebo **štědrá bába**, v části německé to byl **Christkind**.

Vánoční čas končil koledováním, předváděním jesličkové hry a někde i půlnočním vytrubováním ponocného a chrámovou hudbou. Původním smyslem koledy bylo přinést štěstí, zdraví a popřát zdar v hospodářském a rodinném životě.

Období Vánoc (polsky **Božího narození** – Boże Narodzenie, jinak také Hodů či Hodných svátků – Godnych Świąt, Godów) trvá od 24. prosince do 6. ledna. Již v předkřesťanských dobách to bylo velmi důležité období. Ve slovanském kalendáři byl 25. prosinec považován za začátek roku, ve starobylém Římě pak se tohoto dne slavil svátek narození nepřemoženého Slunce (Dies natalis solis invicti).

Přes samozřejmou náboženskou dimenzi Vánoc jsou tyto svátky plné rozmanitých obřadů a zvyků vycházejících z mnoha kulturních prostředí, z lidové, církevní a dokonce i pohanské tradice. Prvním dnem tohoto svátečního období je **Štědrý den** (polsky Wigilia, resp. wilia – český wigilie, tedy „předchozí den“). Původně se tento den, v návaznosti na římské saturnálie, slavil radostně a hlasitě. Posléze se stal dnem ticha, ve kterém se dokončovaly poslední hospodářské práce a lidé se připravovali na slavnostní, postní večeri. Na Štědrý den se zdobily domy – v rohu světnice se postavil snůpek obilí, pod strop se věšely smrkové větve a slaměné hvězdy. Na přelomu 18. a 19. století se v Dolním Slezsku objevil zvyk **zdobení vánočního stromku**. Na stromek se dávaly svíčky, ořechy, jablka, cukrovinky a slaměné i papírové ozdoby, které byly později nahrazeny skleněnými koulemi. Církev tento obřad zpočátku nepodporovala, potom ho ale přijala a stromku propůjčila symboliku „biblického stromu poznání dobrého a zlého“. Dnes se pod vánoční stromeček dávají dárky. Přináší je tam buď andílek, nebo Ježíšek, Mikuláš či Gwiazdor – Hvězdoz. Tento zvyk přišel do Polska z Německa.

Na stole, na kterém se podává večere, již se říká Wieszczera Pańska – **večeře Páně**, wigilia – wigilie, pošnik, postnik (od slova post – půst), Boży obiad – Boží oběd, nebo v některých regionech Polska kutia (kuťa), je ubrus a pod ním troška sena. V dobách slovanských to byla oběť bohu Ziemeownikovi (bůh úrody), dnes má odkazovat na místo narození Krista. Ke konci večere dívky věštily ze stébel sena. Na stole býval jeden talíř a příbor navíc pro zbloudilého poutníka nebo pro ducha zemřelého člena rodiny. Štědrovečerní večere tradičně začínala spolu s rozsvícením první hvězdy pronesením zvláštního proslovu a v křesťanských kruzích modlitby. Potom se rozdělila svěcená oplatka na znamení smíření se všemi účastníky večere. Tento zvyk vznikl u polské šlechty v 18. stol. a dodnes se udržuje pouze v této zemi.